

1.1.ความเป็นมาของการศึกษา

ลักษณะทางวัฒนธรรมของคนในแต่ละชุมชนจะถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมและวิถีชีวิตแสดงออกมาบนพื้นที่ได้แตกต่างกัน ซึ่งถือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ นับได้ว่าเป็นการแสดงถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้นๆ แต่จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ดังกล่าวอย่างไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เพิ่มขึ้นตามมา

ชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน เป็นชุมชนเก่าแกริมน้ำเจ้าพระยาซึ่งเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานเป็นครั้งแรกตั้งแต่ในสมัยอยุธยา โดยชุมชนวัดราชาเป็นชุมชนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนชุมชนบ้านญวนสามเสนเป็นชุมชนไทยที่มีทั้งเชื้อสายโปรตุเกส เขมร และญวน นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ชุมชนทั้งสองอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน โดยมีเพียงคลองวัดราชาธิวาสเป็นเส้นกั้นแบ่งระหว่างสองชุมชนเท่านั้น จากความแตกต่างกันทางด้านศาสนาทำให้วัฒนธรรม สภาพวิถีชีวิตและลักษณะทางสังคมของทั้งสองชุมชนสะท้อนออกมาแตกต่างกันตามความเชื่อของทั้งสองศาสนา

วัดราชาธิวาสเป็นศูนย์กลางของชุมชนวัดราชามีประเพณีชาวพุทธที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา และชุมชนบ้านญวนสามเสนมีโบสถ์วัดคอนเซ็ปชันและโบสถ์วัดนักบุญฟรังซิสเซเวียร์เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ยังคงมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์อย่างเคร่งครัด เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของทั้งสองชุมชนนี้เองที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิต ถือเป็นรูปแบบเฉพาะของชุมชนดั้งเดิมซึ่งในปัจจุบันยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ แต่จากสภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันโดยเฉพาะทางสังคม ทำให้วิถีชีวิตชุมชนเดิมลดบทบาทลงและระบบความเป็นชุมชนเดิมค่อยๆ จางหายไป ประกอบกับภายในชุมชนเป็นย่านพักอาศัย มีศาสนสถาน สถานศึกษาหลายแห่ง ร้านค้า และอาคารพาณิชย์ ดังนั้นจึงมีคนจำนวนมากเข้ามาดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้นในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดปัญหาจากความหนาแน่น ปัญหาความแออัด ปัญหาทางภูมิทัศน์จากการต่อเติมบ้านเรือนและต่อเติมอาคารให้สูงขึ้นเพื่อใช้เป็นหอพัก และปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ นอกจากนี้บริเวณริม

ฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ยังเกิดปัญหาการรुकูล้ำของบ้านพักอาศัย ส่งผลต่อเนื่องทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมและปัญหาอื่นๆ ตามมา

ดังนั้นการศึกษาพัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสนจึงเกิดขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจในชุมชนและเสนอแนะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานให้เกิดความเหมาะสมกับพื้นที่ โดยให้วิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนยังคงสามารถดำรงอยู่ต่อไป เพราะการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันคือผลรวมของรูปแบบที่เกิดขึ้นในอดีตและส่งผลให้เห็นถึงช่วงระยะเวลาการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในแง่ของสังคม ความรู้วิชาการ ตลอดจนการสืบเนื่องของวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

1.2.วัตถุประสงค์

1. ศึกษาพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน
3. ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน
4. เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสมในอนาคตสำหรับชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน

1.3.ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน ครอบคลุมบริเวณด้านเหนือจรดกับถนนราชวิถี ทิศตะวันออกจรดถนนสามเสน ทิศใต้จรดคลองท่อ ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำเจ้าพระยา มีเนื้อที่โดยประมาณ 0.3 ตารางกิโลเมตร

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาถึงพัฒนาการและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ของชุมชนวัดราชาและชุมชนบ้านญวนสามเสน

ภาพที่ 1.1 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ที่มา กรมแผนที่ทหาร พ.ศ.2544

1.4.วิธีการดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัย เอกสารหลักฐานจากหน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
2. เก็บรวบรวมข้อมูลด้าน
  - 2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์ และการสำรวจภาคสนาม
  - 2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ จากสถิติและข้อมูลจากหน่วยงานราชการ ข้อมูลจากเอกสารแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ โดยทำการรวบรวมข้อมูลในประเภทต่างๆ คือ
    - ก.ประวัติความเป็นมาของชุมชน
    - ข.ลักษณะทางกายภาพ เช่น สถานที่ตั้ง การใช้ประโยชน์ที่ดิน
    - ค.โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและกิจกรรมในชุมชน
3. วิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ของชุมชนเพื่อดูถึงสภาพปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน
4. เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาในชุมชนรวมถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสมในอนาคต

1.5.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชุมชน
2. ทราบถึงการใช้พื้นที่ของชุมชนที่สะท้อนออกมาจากวัฒนธรรมและวิถีชีวิต
3. ทราบถึงปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในชุมชนรวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้การวางแผนพัฒนาพื้นที่เมืองที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตชุมชนต่อไป